

mében fejlődött olyan fórummá, melynek a magyar szellemi életben hitele és súlya van. Rónay Györgynek jelentős része van irodalmunk további emelkedésében, szellemi életünk méltóságának megőrzésében, s a közöny, a cinizmus távortartásában a szocialista társadalom kultúrájától. Emellett azonban azt sem lehet elhallgatnom, hogy Rónay György sorsának, szerepének megvannak a tragikus vonásai. Hányszor is kellett ellentétes irányokból érkező gyanakvást, rosszhiszeműséget és értetlenséget túrníe!

Természetében, jellemében volt valami földöntúli: vagyis csupa hiány, — élesen körülhatárolható hibák és gyarlóságok hiánya. Hiányzott belőle az irigység, a bizalmatlanság, hűséges volt, megértő, az a fajta nagylelkű jellem, aki az öntermészetével ellenkező természetekbe és helyzetekbe is bele tudta magát élni. Mindez nem is annyira az öröklött habitusából adódott, mint inkább egy ősi tanítás és gyakorlat nevelő hatásából, századok óta hintett magvakból, melyek önála különösen kedvező talajra találtak. Az embert nem csupán a biológiai örökség és a körülmények formálják, hanem gondolati, erkölcsi, lelki rendszerek is.

Évtizedek óta volt a barátom, s noha életünk útjai néha eltávolodtak egymástól, mi megértettük, hogy az igazi barátságban nem ez számít, mert az igazi barátok mindig úgy találkoznak újra, mintha sohasem maradtak volna távol, s épp ezért úgy maradnak mindvégig mellettünk, mintha sohasem halnának meg. Az ilyen barát újra és újra előre megkimélt bennünket a halála okozta hiánytól: már életében is hiányzik, és a halálával is életünkben mindvégig jelen marad.

RÁBA GYÖRGY

BARÁTUNK VOLT...

Barátunk volt: egyikünknek bátyja, másikunknak atyai jóakarója, irodalmunk hagyományainak eleven emlékezte, jelenének hivatott, éber számadója. Munkássága és személyes példája szakadatlanul arra intett, hogy a legmagasabb mértékkel mindig a magyar kultúra egyetemes érdekére tekintünk, és soha, egyetlen igazi érték előtt se támadjon kirekesztő gondolatunk. Akik a háború emberpróbáló éveiben ismertük meg, már ilyennek láttuk: bátor erkölcsi személyiségnek, aki lelkiismeretére hallgatott. „Nem a sikernek élt, hanem a múltó pillanat varázsában az állandónak” — vallhatjuk róla emelkedett gyászénekének sorait idézve.

Alakja mindenekelőtt nagyszerű költőként áll előttünk. A „modern” líra titkairól mindent tudott: a drámai versbeszéd hatalmát, az ellentétek teremő feszültségét, az objektív lírának az önkifejezésen túlmutató erejét és nem utolsósorban — természetadta képességeinek hála — a líra ősi közvetlenségét és a tiszta érzékelés megjelenítő szemléletformáit. Mégis költői világa szenvedések és belső küzdelmek kiegyenlítődése, a harmóniát és az értelem megvilágító rendjét áhító ember tanúságtétele. Ma is fülemben cseng közvetlen környezetében a hétköznapi egy apró konfliktusára régebben tett, vigasztaló megjegyzése: „Békéj meg a világgal!” Költőként ezt az emberarcú tanulságot hagyta ránk: a megértett élet személyes hangú kifejezésének eszményét, mely a leghatásosabb művészi fortélyokat legföljebb eszközül használja még akkor is, ha ezen az áron mind a könnyű, mind a viharos sikerről lemond. Regényeinek ábrázolását az a morális fölismerés sugallta, melyet egész magatartása, sok személyes megnyilatkozása erősített:

az ember nem él csupán önmagáért. Jellem és írástudás eggyé vált benne, ezért fogta föl saját elbeszélő műveit is a lelkiismeretvizsgálat és a történelmi számot adás művészetének.

Esszéinek, kritikáinak gyűjteménye több kötet, a még csak folyóiratokban föllelhetőkkel majdnem kétszer annyi, és csupán magyar tárgyú tanulmányaiból irodalmunk összefüggő folyamatraja kerekednék ki. De Rónay György irodalomtörténeti írásaiból is kidomborodik két kivételes értéke, ami egyszersmind tulajdonsága, és mindez csak részben következik képzettségéből, Horváth János iskolájából: legalább annyi része volt bennük erkölcsi meggyőződésének. Közvetlen kutatási körének, a Nyugat első és második nemzedékének vizsgálatát terjesztette ki a kezdetektől a jelenkorig, többek közt Gyöngyösi verselésétől Kassáig, sőt a frissen megjelent könyvekig és egyéniségükig. Tág érdeklődése azt a küldetéstudatot sugározta, hogy az író egész anyanyelvű irodalmának felelős sáfára legyen. Miként baráti, pályatársi kapcsolataiban az együttérzés vezette, élőszóban is hirdette és munkájában megvalósította, hogy a művet alkotója szándékaiból kell igazán megérteni. Irodalomtudományi gondolkodása életfelfogásának gyökerén nőtt: alapja a művészi ellenpontjára is fogékony megértés, éltető eleme a tisztesség, mely, ha kell, ellentétét bírálja is, és célja az embertől emberhez vezető út kiépítése. Negyven-ötvenéves koruk után a tollforgatók zöme saját életművére összpontosít. Rónay György az emberségnek és literátori felelősségnek párját ritkító példáját adta azzal, hogy a nála két-három nemzedékkal fiatalabbak új műveit éppoly elfogulatlan odaadással mérlegelte, mint a klasszikusokat. Éjt nappallá tevő munkájának közepette, még súlyosbodó betegsége idején is mennyien fordultak hozzá tanácsért, kiapadhatatlan tudásának valamely ismeretéért vagy épp csak véleményéért, mely továbbgondolnodni serkentett. Akit mint hivatott olvasót, a megértés vezetett, katedra nélkül is nevelő lett. Nemegyszer maga kereste meg az embert, akiről sejtette, bátorításra van szüksége, és megtalálta a módját, miként álljon a tehetség mellé, akinek a kéz vagy a szó támogatása kellett.

Egy nagy író öntékozló közösségi tudatáról beszélek, amit azonban Rónay György nem feladatnak fogott föl, hanem baráti tettekreklésséggel és puritán kedvességgel gyakorolt. Nemcsak roppant műveltségéért, hanem bölcs és tevékeny szeretetéért tisztelték nála fiatalabb, legközelebbi hívei egymás közt olyan jelzővel, amely szinte rendkívüli érelyekre célzott. De szeretete csak igazságkeresésének másik arca volt, szenvedélyes és kinek-kinek mértékére szabva maximalista: a készülődőtől azt várta el, amire feltétlen lehetősége nyílt, a tehetségtől a tökéletességet. Az újra figyelni annyi, mint a jövőt kívánni, a sosem pihenő akarat pedig az az emberi vonás, mely a természetből kiemel: méltán választhatta ilyen eszmények jelképéül a tengerek vándorát.

Ha csak elgondoljuk, Rónay György fordítói munkássága milyen széles körű és mélyreható, s kiváltképpen francia tolmácsolásai mennyire átfogó körképet adnak, akkor joggal hihetjük, magáénak tekintette mestere, Babits jeliségét, mely szerint a műfordítás a legnemzetibb műfaj, önfeláldozó szolgálat a hazának. Stílus- és fogalomhű fordításai nemcsak töretlen s maradandó versélménnyel ajándékoztak meg, hanem kitágították a szemhatárt, teljesítményei öregbítették hírüket a világban. Mert fordítóként is a messze ható munka aszketikus igézetének élt, és „egyre sugárzóbb, egyre teljesebb” emberi-eszmei magatartása írástudás és hivatásérzet egységének célképzetét fejezte ki: ápolni a múltból, ami termékenyít, jelen lenni a jóban és építeni. Akiknek igaz közünk van a magyar irodalomhoz, mind szegényebbek, akik szerettük, árvák lettünk nélküle, de magunk elé idézve nyíltszívű, nevetésre bármikor kész arcát és az indulatot is vállaló lelkesedését, ezzel a szellemi hagyatékkal erősebben majd tisztán örizhetjük meg azt a forrást, amit életműve és személye egyszer s mindenkorra jelent.